

Журавльова Л.С.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Україна*

**Проблема організації самостійної діяльності
учнів в умовах початкової школи:
соціально-педагогічний аспект**

Сучасному здобувачу освіти необхідно стати активним учасником соціального і духовного розвитку держави, що потребує від нього самостійності в процесі набуття нових знань та вмінь в закладах освіти та на протязі всього життя. Актуальність зазначеного питання визначається соціальною значущістю проблематики, що зумовлює важливість організації самостійної діяльності учнів в умовах початкової школи. В умовах соціально-економічного життя сучасного суспільства зростає потреба в самостійних людях, здатних швидко адаптуватись до змінних ситуацій, творчо підходити до вирішення проблем. Модернізація системи освіти потребує розробки нових підходів до завдань та змісту навчання, а також зміни парадигми виховання школяра в напрямку особисто-орієнтованого навчання.

Зазначена проблема знайшла широке відображення у психолого-педагогічному досвіді (Х. Алчевська, Л. Арістова, Л. Виготський, Є. Голант, Т. Лубенець, О. Макаренко, С. Русова, О. Савченко, М. Савчин, Г. Сковорода, Г. Смотрицький, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Зарубіжні й вітчизняні науковці, які досліджували проблеми формування самостійності (Б. Грінченко, Р. Срода, В. Кравець, В. Тюріна, П. Вяткін та ін.) підкреслюють значущість психолого-педагогічного супроводу в умовах початкового навчання; необхідність організації соціально-педагогічної роботи з дітьми (О. Безпалько, Н. Грабовенко, І. Іванова, А. Капська, О. Мовчан, В. Тесленко та ін.).

Здоров'я дитини, її соціально-психологічна адаптація, нормальний ріст і розвиток багато в чому визначаються середовищем, у якому вона живе. Для дитини від 6 до 17 років цим середовищем є школа, оскільки 70% часу її стану

активності пов'язані зі школою. Школа є складним соціальним та педагогічним явищем, закладом з доступною структурою навчання і виховання, де формуються соціальні та педагогічні умови організації життєдіяльності дітей, які мають позитивно впливати на розвиток їх особистісних якостей. В кожному закладі освіти є свої власні вимоги до організації соціально-педагогічної роботи, за допомогою якої діти зможуть отримати можливість розкрити себе і реалізувати свій потенціал, формуватися як особистість.

Психічний і особистісний розвиток дитини у молодшому шкільному віці зумовлюється особливістю соціальної ситуації розвитку — навчанням у початковій школі. Вступ до школи і включення в навчальну діяльність зміцнює соціальний статус дитини, розширює коло його соціальних контактів, сприяє формуванню навичок самостійності.

Молодший шкільний вік – це культурно-історична категорія, що фіксує особливості психічного розвитку дитини з позиції досягнення соціальних завдань і змісту освітнього процесу як невід'ємної складової ціннісних пріоритетів певного суспільства. Тож психологічні особливості молодшого шкільного віку як особливої ланки всього шкільного онтогенезу не можуть вважатися незмінними [1, с.10].

З огляду на це, доцільним має бути твердження про відносно стійкі новоутворення та визначальні риси цього віку, які є підґрунтям і, в той же час, розширенням кола ключових аспектів щодо розвитку самостійності учнів молодшого шкільного віку.

У цьому віці центром психічного розвитку дитини стає формування довільності всіх психічних процесів (пам'яті, уваги, мислення, організації діяльності). Їх інтелектуалізація, внутрішнє опосередкування відбуваються завдяки первинному засвоєнню системи понять.

Сучасні тенденції шкільної освіти потребують від учнів якісних знань, основи яких закладаються на початку шкільного навчання. Проте з кожним роком число дітей не готових до шкільного навчання неухильно зростає. На думку вчених (Т. Ахутіна, Н. Семаго, М. Семаго, 2001) довільна регуляція власної діяльності є важливою складовою готовності дитини до навчання у школі. Позиції більшості авторів сходяться у наступному: основною причиною неготовності дитини до школи є низький рівень функціональної готовності («шкільна незрілість»), тобто невідповідність ступеня дозрівання певних мозкових структур, нервово-психічних функцій завданням шкільного навчання»(І. Дубровіна, 1995,1998).

Довільність виявляється в умінні свідомо ставити цілі, шукати і знаходити засоби їх досягнення, долати труднощі та перешкоди. Протягом усього молодшого шкільного віку дитина вчиться керувати своєю поведінкою, адже вимоги до неї з перших днів перебування у школі передбачають досить високий рівень довільності. Необхідність контролю та самоконтролю, словесного звіту, самооцінки в навчальній діяльності створюють сприятливі умови для формування у дітей молодшого шкільного віку здатності до планування і виконання дій подумки. Поряд із засвоєнням змісту наукових понять дитина оволодіває способами організації нового для неї виду діяльності – навчання. Планування, контроль, самооцінювання набувають іншого змісту, бо дія в системі наукових понять передбачає чітке виокремлення взаємопов'язаних етапів.

Навчатися вчитися є одним з основних завдань молодшого школяра, що передбачає засвоєння таких дій: самоконтроль, суть якого полягає у співставленні дитиною своїх навчальних дій та їх результатів із заданими учителем еталонами і зразками; самооцінювання, змістом якого є фіксування відповідності чи невідповідності результатів засвоєних знань, опанованих навичок вимогам навчальної ситуації; самоорганізація у вивченні навчального матеріалу, підготовці до контрольних і самостійних робіт, виконанні творчих завдань тощо, що передбачає уміння планувати час, організувати свою діяльність, контролювати й оцінювати її результати; усвідомлення мети і способів навчання у школі та вдома, що є передумовою осмисленої, цілеспрямованої й ефективної навчальної діяльності [4, с.181]. Засвоєння цих дій означає, що молодший школяр із об'єкта навчання стає його суб'єктом, хоч самодостатнім у цій діяльності він стане пізніше.

Своєчасне виявлення причин, що приводять до неуспішності дітей у початкових класах надзвичайно важливі для розвитку культури особистості, що забезпечує успішність і життєздатність в соціумі, а також для відповідної корекційної та соціально-педагогічної діяльності, розробки цілісної системи роботи по виправленню цих порушень, по попередженню шкільної дезадаптації в цілому.

Ефективність соціально-педагогічної роботи в закладі освіти залежить перш за все від правильного вибору технологій, методів та засобів, які використовує педагог у своїй роботі. Не менш важливими є взаємоузгоджена робота фахівців: вчителя, дефектолога, соціального педагога, та батьків.

Формування навчальних компетенцій неможливе без формування самостійності молодшого школяра. Саме принципи неперервності,

наступності освіти й комфортності розвитку дитячої особистості дають змогу створювати середовище, в якому новоутворення цього віку максимально розвиваються та формується самостійність. Це є основою для розвитку та формування відповідальності в наступному віковому періоді. Сутність принципу наступності розкривається за допомогою його провідної функції – забезпечення літичного (за термінологією Л. Виготського) розвитку дитини впродовж перехідних вікових періодів. Саме наступність запобігає кризовим явищам у психічному розвитку особистості. Принцип наступності й перспективності в розвитку особистості дитини на межі дошкільного й молодшого шкільного віку є одним з провідних принципів літичного переходу дитини в новий віковий період його життя. Реалізація принципу комфортності здійснюється через такий фактор як: педагогічні кадри та особистість педагога. Використання цього фактору сприятиме забезпеченню комфортних взаємовідносин у системі «учень-вчитель», «вчитель-учень», позитивно-емоційного фону життєдіяльності дитини, а також наступності й перспективності щодо організації діяльності та формування самостійності дітей початкової ланки освіти.

Отже, реалізація означених принципів організації життєдіяльності особистості упродовж молодшого шкільного дитинства та розвиток новоутворень цього віку сприятиме формуванню його самостійності, збереженню унікальності, своєрідності й самобутності кожного учня, що допоможе уникнути дискомфорту дитини при переході в нову соціальну ситуацію розвитку.

Література

1. Бех І. Молодший школяр у вікових закономірностях. Початкова школа. 2015. №1. С.10-13.
2. Гончарук О. Роль учителя у формуванні самосвідомості учнів початкової школи. Молодь і ринок. 2009. №7. С. 93–97.
3. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш, С.М.Курінна, І.М.Печенко; Наук. ред. А.М. Богуш; За заг. ред. Н.В.Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
4. Савчин М.В. Вікова психологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Академвидав, 2005. 360 с.